

Asia: VN/17575/2021-OKM-72

Luonnos hallituksen esitykseksi SORA-säännösten muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Näkemyksenne esitykseen sisältyvistä ehdotuksista

Suomen opinto-ohjaajat ry kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta hallituksen esitykseksi SORA-säännösten muuttamisesta (diaarinumero: VN/17575/2021-OKM-72)

Suomen opinto-ohjaajat ry pitää esityksen tavoitteita kannattavina, koska SORA-säätelyn soveltamista tulee selkeyttää ja yhdenmukaistaa sekä vähentää tulkinnanvaraisuutta. Suomen opinto-ohjaajat ry näkee useat toimenpiteet kannatettavina, sillä erilaiset käytännöt on yhdenmukaistettava lainsäädännönkin keinoin.

Suomen opinto-ohjaajat ry arvioi kuitenkin, että esityksestä puuttuvat ratkaisut

SORA-lainsäädännön isoihin, periaatteellisiin ongelmakohtiin, joista välittömästi toimenpiteitä vaativa on opiskelijavalinta eli hakuvaiheen SORA.

Ongelmakohtana ovat liian yleiset opiskelijavalintatavat, joissa ei mahdolliset soveltumattomuuskysymykset tule esille, ellei hakija itse ole hakulomakkeella merkinnyt terveydentilaansa tai toimintakykyynsä liittyvän haasteita. Hakija voi itse määritellä, onko hän soveltuva alalle vai ei, vaikka alan soveltuvuusksriteerien määrittely ja soveltuvien hakijoiden valinnan tulisi olla korkeakoulun määriteltävissä.

Korkeakoulujen tulee kuitenkin antaa hakijoille tieto siitä, minkälaisia terveydentilaa koskevia vaatimuksia ja muita edellytyksiä opintoihin liittyy. Näin korkeakoulut tekevätkin omassa tiedotuksessaan, mutta hakija ei välttämättä hahmota terveydentilaan ja toimintakykyyn liittyvien rajoitusten velvoittavuutta. Mahdolliset haasteet eivät tule esille, mikäli hakija ei ole

hakulomakkeella vastannut myönteisesti ko. kysymykseen. Oppilaitoksille ei myöskään tule tietoa mahdollisesta vireillä olevasta SORA-prosessista.

Korkeakouluissa työskentelevillä opinto-ohjaajilla on kokemusta siitä, että SORA-prosessiin päätenyt opiskelija ei joko ole perehtynyt alan terveys- tai toimintakykyvaatimukseen hakulomaketta täyttäessään, tai hän on perehtynyt ja tietoisesti valinnut vastata näihin kahteen kysymykseen kielteisesti. Sama asia tunnustetaan myös ammatillisella toisella asteella.

Hakijan terveydentila tai toimintakyky voi estää osallistumisen esimerkiksi joihinkin opintoihin liittyviin käytännön tehtäviin. Hallituksen esityksen mukaan tämä ei välttämättä merkitsisi sitä, että henkilö olisi sopimaton opiskelemaan kyseistä alaa. Suomen opinto-ohjaajat ry pohtii, miten tämä toteutuisi opinnoissa. Ammattikorkeakouluopinnoissa tai ammatillisella toisella asteella ei teoriaa ja käytäntöä voi erottaa toisistaan. Myöskään huumausainetestauksen ei pitäisi olla sidottu käytännön työtehtäviin.

Koulutuksen järjestäjän velvollisuus on huolehtia opiskelun esteettömyydestä, saavutettavuudesta ja kohtuullisista mukautuksista. Sosiaali- ja terveysaloilla valmistutaan säädelyihin ammatteihin, joista tutkinnon suorittanut saa ammattihenkilöoikeudet Lupa- ja valvontavirastolta. Korkeakoulutasolla ei voi pääsääntöisesti tehdä mukautuksia ammatin tuomiin vaatimuksiin, sillä tutkinnon suorittaneen on kyettävä toimimaan itsenäisenä asiantuntijana kaikissa ammatin vaatimissa tehtävissä. Suomen opinto-ohjaajat ry pohtii, miksi esityksessä sanotaan, että mukautustarpeisiin liittyvään sääntelyyn ei liittyisi täsmentämistarpeita. Näitä tulisi nimenomaan täsmentää, jotta voidaan arvioida jo hakuvaiheessa hakijan todellinen soveltuvuus alalle.

Ammattikorkeakoulujen SORA-aloille on kymmeniä tuhansia hakijoita useaan eri oppilaitokseen, joten korkeakoulut eivät voi tarjota yksilöllistä etukäteisinformaatiota yksittäisille hakijoille.

Näin ollen ristiriitana on se, että vaikka korkeakoulut ovat velvoitettuja antamaan tietoa siitä, millaisia mahdollisia terveydentilan tai toimintakyvyn rajoituksia alalla on, korkeakoulu ei kuitenkaan saa tietoa hakijan mahdollisista rajoituksista, mikäli tämä ei itse ole asiaa hakemuksella tuonut esiin. Hakijan oma arvio ei välttämättä ole yhteneväinen todellisen alalla tarvittavan terveyden tai toimintakyvyn mukainen eikä hakijan oma ilmoitus ei ole välttämättä luotettava eikä tietoja voi aukotta tarkistaa.

Esityksessä ei kuitenkaan tarjota tähän lähtökohtaiseen ongelmaan mitään ratkaisua.

Terveydenhuollon edustajilla, kuten lääkäreillä, saattaa olla puutteelliset tiedot eritoten ammattikorkeakoulututkintojen sisällöistä ja vaatimuksista, eikä heillä ole välttämättä todellista valmiutta ottaa kantaa hakijan terveydentilaan tai toimintakykyyn suhteessa alan vaatimuksiin. Lääkärin arvio on oppilaitoksen näkökulmasta kuitenkin painava, joten lääkärikunnan kouluttaminen SORA-arviointeihin olisi erittäin oleellista.

Kommentit ehdotusten vaikutuksista

Suomen opinto-ohjaajat ry esittää, että pääsy- tai soveltuvuuskokeet SORA-tutkintoihin opiskelijaksi hakeutuville tulisi ottaa uudelleen tarkasteluun. Hallituksen esityksessä kuvaillaan Helsingin yliopiston neljä vuotta sitten tekemää selvitystä, jonka mukaan soveltuvuusarvioinnin käyttäminen ei ole tarkoituksenmukaista. Suomen opinto-ohjaajat ry muistuttaa, että toimintaympäristö on muuttunut ja hakuvaiheen SORA-kysymysten ennakointi tullut yhä tärkeämmäksi opintojen loppuun saattamisen näkökulmasta, kuten myös asiakas- ja potilasturvallisuuden näkökulmasta.

Esityksessähän todetaan aivan oikein, että pääsy- ja soveltuvuuskokeiden avulla saadaan selville joitakin hakijoita, joilla on selkeitä terveydentilaan liittyviä esteitä alalle. Pääsy- ja soveltuvuuskokeiden todetaan palvelevan myös hakijaa, joka saa käsityksen soveltuvuudestaan hakemalleen alalle.

Nyt jos koskaan olisi tärkeää se, että jo hakuvaiheessa aidosti rohjetaan arvioida hakijan soveltuvuus sekä kykeneväisyys suorittaa tutkinto, koska rahoitusmallit nojaavat tutkinnon suorittajien määrään.

Esityksen luvussa 3 luetellut tavoitteet ovat hyvin kannatettavia.

Esityksen luvussa 4.1 luetellaan keskeisiä ehdotuksia, jotka ovat hyvin kannatettavia.

Toimenpide-ehdotuksissa on kuitenkin kohtia, joita tulee selkiyttää. Tällainen on opiskeluoikeuden siirto toiseen koulutukseen: muutosesitykset koskien opiskeluoikeuden siirtoa ovat tältä osin erittäin puutteelliset.

Korkeakoulujen opiskelijavalintaan liittyvät säädökset ja linjaukset ovat velvoittavia ensikertalaisuus- tai yhden opiskeluoikeuden säädösten vuoksi. Millä tavalla ammattikorkeakoulu voi ohjata opiskelijaa hakeutumaan muuhun koulutukseen opiskeluoikeuden peruuttamista koskevan päätöksen jälkeen? Esityksessä ei ole mainintaa mistään erillisestä hakuväylästä toisen oppilaitoksen tarjoamaan koulutukseen. Toki opiskelija voi hakea uudelleen yhteishaussa tai eri erillishauissa, mutta ensikertalaisuuden menettämisen jälkeen uudelleen korkeakouluopintoihin pääsy on hankalaa, vaikka kyse ei olisikaan SORA-alasta.

Esityksessä ei myöskään linjata sitä, millainen velvoite toisella oppilaitoksella tai saman oppilaitoksen toisella tutkinnolla on ottaa vastaan sellaisia opiskelijoita, joilta opiskeluoikeus on peruttu tai peruuntumassa SORA-säädösten vuoksi. Mitkä ovat ne periaatteet tai linjaukset, joiden nojalla voitaisiin tehdä harkinnanvaraisia siirtoja SORA-säädöksiin vedoten?

Suomen opinto-ohjaajat ry korostaa, että linjausten tulee olla valtakunnallisesti yhteneväiset, ja lakiesityksessä asia olisi huomioitava.

Suomen opinto-ohjaajat ry on ilahtunut sitä, että esityksessä määritellään jälkiohjauksen saatavuus, ja muistuttaa että varsinkin ammattikorkeakouluilla on jo tarjolla runsaasti ohjaustoimintoja. Toivomme, että myös yliopistoihin palkataan pedagogisesti koulutettuja opinto-ohjaajia.

Suomen opinto-ohjaajat ry kannattaa ilmoittamisvelvollisuutta Lupa- ja valvontavirastolle sekä että opiskeluoikeuden pidättämistä koskeva päätösvalta siirrettäisiin ammattikorkeakoulun hallitukselta rehtorille.

On hyvä, että esityksessä määritellään selkeästi rikostaustaocteen esittäminen vain kerran koko koulutuksen aikana, sillä esittämiskäytännöt ovat vaihdelleet.

Kannatamme rikostaustaocteen esittämisvelvoitteen laajentamista koskemaan sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinnon geronomiopiskelijoita.

Suomen opinto-ohjaajat ry kysyy, milloin työskentely alaikäisten, iäkkäiden tai vammaisten parissa katsotaan olennaiseksi. Olennaisuuden määrittelemine voi olla tulkinnanvaraista, joten voisiko määräys koskea ylipäänsä kaikkia ns. SORA-tutkintoja?

Rikostaustaocteen esittämisen laajentaminen ja rikostuomioiden uudelleenmäärittely on kannatettavaa, mutta perusongelmaa tämä ei kuitenkaan ratkaise: onko oppilaitoksella välttämätöntä tietoa tosiasiallisista rikosten tekemisistä, sillä tuomioistuinten käsittelyajat ovat pitkiä? Rikostaustaoctelle tulostuu tiedot tuomioista. Pitkittyminen mahdollistaisi koko tutkinnon valmiiksi saamisen.

Suomen opinto-ohjaajat ry kannattaa ehdotusta koulutustilaisuuksien järjestämistä korkeakoulujen toimijoille, ja toivoo, että vastaavia tilaisuuksia järjestetään säännöllisesti myös terveydenhuollon, kuten hyvinvointialueiden ja YTHS:n toimijoille.

Ylioppilaiden terveydenhuoltosäätiö on jo nyt kovin ruuhkautunut vuoden 2021 korkeakouluopiskelijoiden terveydenhuoltoa koskevan lain velvoitteiden vuoksi, joten Suomen opinto-ohjaajat ry toivoo lisäksi, että YTHS:lle ohjataan resursseja myös erilaisten SORA-asioiden käsittelyyn.

Mitä näkemyksiä teillä on ammatillisen koulutuksen ja korkeakoulujen yhteisestä SORA-oppaasta?

Ammatillisen koulutuksen osalta on perusteltua laatia oma SORA-opas, sillä siihen liittyvä sääntely koskee laajasti erilaisia opiskelijaryhmiä: perustutkintojen, ammattitutkintojen ja erikoisammattitutkintojen suorittajia sekä yksittäisten tutkinnon osien tekijöitä. Lisäksi huomionarvoista on, että merkittävä osa SORA-alojen opiskelijoista on alaikäisiä, mikä tulee huomioida oppaan sisällön suunnittelussa.

Mikäli päädytään laatimaan yhteinen opas, on tärkeää jäsentää ammatillisen koulutuksen ja korkeakoulutuksen osuudet selkeästi erillisiksi kokonaisuuksiksi. Ammatillisen koulutuksen näkökulmasta on olennaista, että ohjeistus kattaa myös oppimisen toteuttamisen työelämässä ja yritysten toimintaympäristöissä. Oppaan rakenteen tulee tukea selkeästi eri toimijoiden vastuiden hahmottamista.

Muut huomiot esitysluonnoksesta

-

Niemeläinen Suvi
Suomen opinto-ohjaajat ry